

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כט

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כט

עשה מאמר ביבמה ולאחר מכן נזקקה לו אחותה

שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד מופנה, כלומר אינו נשוי אחות נשי אחיו. מת אחד מהנשואים את האחיות, אשתו זקוקה ליבום למופנה בלבד, ומותרת אף להתייבם לו, אבל לנשוי אינה זקוקה כי היא אחות אשתו.

ואם בשעה שנפלה האחות הראשונה לייבום, נתייבמה לאח המופנה, הכל מודים שהיא אשתו, ומעתה היא מותרת לו, גם אם לאחר מכן מת האח הנשוי את אחותה, שכן מאחר שכבר נתייבמה האחות הראשונה, האחות השניה נדחית מיבום, משום שהיא אצל היבם אחות אשה, וראשונה שנתייבמה כבר, מקויימת ביד היבם.

ואם כשנפלה האחות הראשונה לייבום, לא הספיק האח המופנה לייבמה, עד שמת גם בעל האחות השניה, הכל מודים, שמאחר שעכשיו שתי האחיות זקוקות לו לייבום, כל אחת מהן היא גם אחות זקוקה, ונאסרת לו, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ונחלקו בית שמאי ובית הלל מה הדין, אם בשעה שנפלה האחות הראשונה לייבום, לא הספיק האח המופנה לייבם את הראשונה, אבל כבר עשה בה האח המופנה מאמר, הם קידושין שתקנו חכמים לייבם ביבמה.

לדעת בית שמאי, יבמה שעשה בה ייבם מאמר נחשבת ככנוסה, ומאחר שהיא נחשבת כאשתו, כשלאחר מכן נפלה גם אחותה לייבום, אותה אחות אינה זקוקה לו כלל, כי היא אחות אשתו, והרי היא פטורה מחליצה וייבום, ואשתו מקויימת בידו.

כן משמע במשנה, שלדעת בית שמאי המאמר קונה קנין גמור, ולכן השניה פטורה אף מחליצה, ולהלן יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי אלעזר אין הדבר כן, ואין המאמר קונה קנין גמור, אלא לדחות את השניה.

ולדעת בית הלל, המאמר אינו מועיל להחשיב את היבמה ככנוסה. ולפיכך, אם אחר שעשה מאמר בזו, נפלה גם זו לפניו, הרי לפניו שתי אחיות ששתיהן זקוקות לו לייבום, וכל אחת אוסרת עליו את חברתה משום אחות זקוקה, ומוציא את הראשונה בגט להפקיע המאמר ובחליצה להפקיע את הזיקה, ואת השניה בחליצה בלבד להפקיע זיקתה.

וזו היא שאמרו, אוי לו על אשתו זו שעשה בה מאמר, וצריך להוציאה, ואוי לו על אשת אחיו שנפלה שניה, שגם אותה עליו להוציא.

ודווקא בזו אמרו כן בית הלל, ולא באחרת, שאמר בה רבי יהושע כן, בפרק בית שמאי, ונחלקו עליו שם רבן גמליאל ורבי אליעזר כפי שיתבאר שם בעזה"י.

האם מאמר קונה קניין גמור לדעת בית שמאי לעיל נתבאר, שלדעת בית שמאי, המאמר שהייבם עושה ביבמה, קונה אותה קנין גמור להיות אשתו.

ולכן אם עשה מאמר ביבמתו, ואחר כך נפלה לפניו אחותה, אחותה פטורה מיבום, שהיא אצלו כאחות אשה.

ולכאורה הוא הדין שהמאמר מועיל לקנות את היבמה, שמעתה אם ירצה להוציאה, מוציאה בגט ולא בחליצה.

ולדעת רבי אלעזר מודים בית שמאי, שהמאמר אינו קונה את היבמה קניין גמור להיחשב כאשתו לגמרי, ותהא אחותה הנופלת אחר כך לפניו כאחות אשה.

אלא זו שעשה בה מאמר עדיין זקוקה ליבום. ואם רוצה להוציאה צריכה חליצה עם הגט. ואחותה גם כן אינה פטורה בלא כלום וזקוקה לחליצה.

ונאמרו שני לשונות בדברי רבי אלעזר במה המאמר כן מועיל לדעת בית שמאי.

לשון ראשון – מאמר מועיל לדחות את הצרה לפי לשון ראשון בגמרא אמר רבי אלעזר,

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כט

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברין ע"ה

שלדעת בית שמאי, המאמר מועיל רק לדחות את הצרה בלבד.

כלומר, אם תחילה עשה מאמר ביבמתו, ואחר כך נפלה גם אחותה ליבוס, אחותה דחיה ממנו ואינה זקוקה לו לחליצה, ולפיכך אינה אוסרת את זו משום אחות זקוקה.

ואמר רבי אבין להביא ראיה לדברי רבי אליעזר, מהמשנה בתחילת הפרק, בה מבואר שכשנפלו שתי אחיות לפני שני אחים, מאחר שכל אחת היא גם אחות זקוקה, שתיהן חולצות ולא מתייבמות, ובית שמאי מודים לדין זה, שהרי אמרו שם, שבדיעבד, אם כנסו יקיימו, אבל לכתחילה לא יתייבמו, אלא יחלצו.

ואם לדעת בית שמאי מאמר קונה קנין גמור, מדוע שתיהן חולצות, יעשה כל אחד מהאחים מאמר באחת מהאחיות, ואין בזה שום איסור שרק ביאה אסורה אבל המאמר אינו כלום לאיסור, ובכך יקנה כל אחד יבמה אחת להיות כאשתו, ומאחר שהיא אשתו, פוקעת ממנו זיקת אחותה, שנעשית אחות אשתו, ומותר לکنוס את אשתו.

ומתוך כך שלא אמרו בית שמאי כן, יש ללמוד, שהמאמר אינו קונה קנין גמור, ולכן אינם יכולים לייבם.

ודחו ראיה זו, שכן גם אם מאמר אינו קונה קנין גמור, אלא רק דוחה את הצרה בלבד, גם כן היה להם לעשות כן, שבכך שיעשה כל אחד מאמר באחת, ידחה ממנו את אחותה, ויוכלו לייבם את שתיהן.

והטעם שאינם עושים כן, בין לדעת האומרים מאמר קונה קנין גמור, ובין לדעת האומרים דוחה דחיה גמורה, כי לא אמרו שמאמר קונה קנין גמור או דוחה דחיה גמורה, אלא כשהוא בהיתר, כלומר במקום שמותר לו לייבם, ועושה מאמר, כגון זה שעשה מאמר בשעה שהיתה לפניו יבמה אחת בלבד, שהיה מותר לו לייבמה, אבל אחרי שנפלו שתי היבמות, מאחר שאסור לייבם, אין המאמר קונה קנין גמור, ולא דוחה דחיה גמורה.

לשון שני – מאמר דוחה ומשייר

לדברי רב אשי אמר רבי אלעזר, שלדעת בית שמאי, המאמר דוחה ומשייר. כלומר, אף שהמאמר מועיל לדחות את הצרה, אינו דוחה אותה דחיה גמורה, לומר שלא תהא זקוקה לחליצה, אלא דוחה אותה רק לענין זה שלא תחשב זקוקה אצל בעלת המאמר.

ולכן בעלת המאמר מותרת להתייבם, ואינה נחשבת אחות זקוקה.

אבל מחמת עצמה עדיין יש לצרה זיקה לייבם, ואם באה להינשא לאחרים קודם שתתייבם בעלת המאמר, ובכך תופקע הצרה מהייבם, משום אחות אשה, עדיין זקוקה הצרה לחליצה.

ואמר רבי אבין להביא ראיה לדברי רבי אליעזר, מהמשנה בתחילת הפרק, בה מבואר שגם לדעת בית שמאי, כשנפלו שתי אחיות לפני שני אחים, מאחר שכל אחת היא גם אחות זקוקה, שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ואם לדעת בית שמאי מאמר קונה קנין גמור או דוחה דחיה גמורה, מדוע שתיהן חולצות, יעשה כל אחד מהאחים מאמר באחת מהאחיות, ובכך או יקנה כל אחד יבמה אחת להיות כאשתו, ואחותה יוצאת משום אחות אשה או לכל הפחות ידחה כל אחד את אחות בעלת המאמר שלו שלא תחשב זקוקה לו ותהא בעלת מאמרו מותרת לו.

ומתוך כך שלא אמרו בית שמאי כן, יש ללמוד, שהמאמר אינו קונה קנין גמור, ולא דוחה דחיה גמורה, וגם אחר המאמר הצרה נחשבת זקוקה לו, ולכן אינם יכולים לייבם.

ומסקנת הגמרא לדחות דברים אלו, שהרי במשנתנו מבואר, שלדעת בית שמאי כשעשה זה מאמר ביבמתו, ולאחר מכן נפלה לפניו אחותה, אותה אחות פטורה מהייבוס והחליצה, כי מאמר שעשה בראשונה, דוחה את השניה דחיה גמורה, לפטור את הצרה מהחליצה.

ומכל מקום, כל זה כשהיה המאמר בשעה שהיה יכול לייבם, אבל מאמר בשעה שאינו יכול לייבם, אלא יחלצו.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כט

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

יכול לייבם, אינו קונה לדחות את הצרה.

[כמבואר לעיל בלשון ראשון].

אירוסין ונישואין

האשה מתקדשת לבעלה, בכסף או שטר או ביאה, ומאחר שעשה בה האיש אחד מהמעשים הללו, היא נקראת ארוסתו, ואסורה לכל שאר בני אדם, שהיא אשת איש. ואלו הם הקידושין.

והנישואין הם, שאחר שקידש את האשה, הוא מכניסה לביתו להיות עמו.

דברים שנשואה יתירה על ארוסה

רבי חייא לימד מספר דברים, שבהם הארוסה חלוקה מהנשואה.

א. אנינות.

מי שמת אחד משבעת קרוביו, (א) אביו. (ב) אמו. (ג) אחיו. (ד) אחותו. (ה) בנו. (ו) בתו. (ז) ואשתו או בעלה, כל יום המיתה, הוא אונן, ואסור בקדשים.

ובדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, הנשואה נחשבת קרובה, להיות הוא אונן במיתתה, והיא אוננת במיתתו.

והארוסה אינה נחשבת קרובה לענין זה, וכשמת הוא, היא מותרת בקדשים, וכשמתה היא, הוא מותר בקדשים.

ב. טומאה.

מי שמת אחד משבעת קרוביו, (א) אביו. (ב) אמו. (ג) אחיו. (ד) אחותו. (ה) בנו. (ו) בתו. (ז) ואשתו או בעלה, מצווה עליו להתעסק בקבורתו ואפילו אם הוא כהן שאסור לו להיטמא למתים מצווה עליו להטמא בעסק קבורת קרוביו.

וגם בדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, הנשואה נחשבת קרובה, ולכן מצווה עליו להיטמא לה ומצווה עליה להיטמא לו.

והארוסה אינה נחשבת קרובה לענין זה, וכשמת הוא, אינה נטמאת לו, וכשמתה היא, אינו נטמא לה.

ג. ירושת הבעל.

בפרק יש נוחלין מבואר, שהבעל יורש את נכסי אשתו. יש אומרים מדין תורה ויש אומרים מתקנת חכמים.

וגם בדבר זה יש חילוק בין ארוסה לנשואה, נשואה שמתה, בעלה יורשה. וארוסה שמתה, בעלה אינו יורשה.

לעניין כתובה אין חילוק בין ארוסה לנשואה

לעניין גביית הכתובה, אין חילוק בין ארוסה לנשואה, וכשם שבמות בעלה של הנשואה, היא גובה מנכסיו כתובתה. כך הארוסה, אם כתב לה בעלה כתובה, במותו היא גובה כתובתה.

בעלת מאמר אינה כנשואה

בכל הדברים, שהארוסה אינה כנשואה, דין פשוט הוא שגם בעלת מאמר אינה ככנוסה.

שהרי אירוסין מועילים מהתורה, ומאמר מועיל מדברי חכמים בלבד, ואם בארוסה לא נאמרו הדברים הללו, כל שכן שלא נאמרו בבעלת מאמר.

עשה מאמר וייבם

נתבאר שיש מספר חילוקים בין ארוסה לנשואה. ואמרו, שהיבמה שבא עליה הייבם, אפילו אם בא עליה בעל כרחה, בביאה זו קנאה להיות אשתו גמורה, שנאמר, "וַיִּבְמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לֹא אִשָּׁה וַיִּבְמָהּ", לומר שאשתו היא לכל דבר כנשואה.

ונסתפק רבה, מה הדין לבית שמאי, אם תחילה עשה בה מאמר, ואחר כך בא עליה, האם גם זו שעשה בה מאמר, אין המאמר מגרע כוחו, ולכן כשבא עליה אחר כך, בביאה זו נעשית אשתו לכל דבר כנשואה. או מאחר שלדעת בית שמאי המאמר קונה, העושה מאמר ביבמתו, פרוחה ממנה זיקת יבום, וחלה עליה זיקת אירוסין, והרי היא מאורסת לו כשאר נשים, ואינה נכנסת

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כט

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

לנישואין בביאה בלבד, עד שתיכנס לחופה.

ולהלן יתבאר בעזה"י אם נפשט ספקו של רבה.

הפרת נדרים של שומרת יבם

הנשואה שנדרה נדרי עינוי נפש, או דברים שבינו לבינה, בעלה מפר את נדריה לבדו. והארוסה שנדרה, בעלה מפר את נדריה יחד [=בשותפות] עם אביה. ונחלקו חכמים בדין שומרת יבם שנדרה, האם אחי בעלה המת מפר נדריה.

לדעת רבי עקיבא, אין זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם אינה נחשבת כאשתו, ואפילו **היה יבם אחד ויבמה אחת** שהיא זקוקה רק לו, כל זמן שלא ייבם, אינה נחשבת כאשתו ואינו מפר את נדריה.

ולדעת רבי יהושע, ליבם אחד יש זיקה, כלומר כשהיה למת רק אח אחד, והיבמה זקוקה רק לו, אף בעודה זקוקה לו, היא נחשבת כאשתו, ומפר את נדריה. אבל כשהיו למת שני אחים, והיבמה זקוקה לשניהם, להתייבם או לחלוץ לאחד מהם, כל זמן שלא נתייבמה, אינה נחשבת כאשה שלהם, ואין אחד מהם מפר את נדריה.

ולדעת רבי אליעזר, אף לשני יבמים יש זיקה, כלומר גם כשהיו למת שני אחים, והיבמה זקוקה לשניהם, להתייבם או לחלוץ לאחד מהם, היא נחשבת כאשה שלהם, והייבם מפר את נדריה.

ולדברי רמי בר אבא, כל זמן שלא עשה בה אחד מהם מאמר, מאחר שאין אנו יודעים למי תתייבם, אין נדריה מופרים עד שיפרו שניהם, והאופן שבו נדריה מופרים על ידי ייבם אחד, הוא, **כשעשה בה אותו יבם מאמר**, וכדעת בית שמאי שהמאמר קונה.

האם מפר לבדו או בשותפות

נתבאר, שלדעת בית שמאי, זו שעשה בה היבם מאמר, היבם מפר לה נדריה, ולכאורה הכוונה שהוא מפר לה נדריה לבדו, כנשואה, ומכאן יש ללמוד, שלדעת בית שמאי המאמר עושה אותה ככנוסה.

ורב נחמן בר רב יצחק דחה זאת ואמר, שאפשר שהמאמר עושה אותה כארוסה בלבד, וכוונת רבי אליעזר, שאותו יבם שעשה בה מאמר, מפר נדריה בשותפות עם אביה, כדין נערה מאורסה.

אם מאמר לא קונה קניין גמור

מדוע היבם מפר את נדרי היבמה

מה שנתבאר עתה שלדעת בית שמאי היבם מפר את נדרי היבמה מיושב, כדברי האומרים, שלדעת בית שמאי, המאמר קונה קנין גמור לכל הפחות להיות כארוסה.

אבל לדברי רבי אלעזר, שאמר, שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור בבעלת המאמר, אלא דוחה את הצרה, עדיין צריך ביאור מדוע הייבם מפר נדרי בעלת המאמר, הרי לא קנאה במאמר.

ונאמרו שני אופנים ליישב את דברי רבי אליעזר שאמר שהייבם מפר את נדריה בעלת המאמר, גם כדברי רבי אלעזר.

יש אומרים, שכשאמר רבי אלעזר שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור, כוונתו היתה, שאם בא להוציאה, לא די לה בגט, וזקוקה לחליצה, אבל וודאי מועיל הוא להחשיבה כאשתו לענין הפרת נדריה.

ויש אומרים, שכשאמר רבי אלעזר, שלדעת בית שמאי המאמר אינו קונה קנין גמור, כוונתו היתה גם לכך שאינה נחשבת אשתו להפרת נדריה.

והאופן שבו אמר רבי אליעזר, שהייבם מפר נדרי בעלת המאמר, הוא, כשנתחייב לה הייבם מזונות, כגון שתבעה את הייבם שייבם אותה, וברת, שהיא ניזונית מנכסיו.

ומאחר שהיא ניזונית מנכסיו, לענין נדרים היא נחשבת כאשתו, שכן הטעם לכך שהבעל מפר נדרי אשתו, משום שכל הנודרת, על דעת בעלה נודרת, והוא הדין לזו, מאחר שהיא ניזונית מנכסיו, היא נודרת על דעתו, ולפיכך הוא מפר נדריה.